

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่ละออ
ได้รับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2563
ประเภทสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Change)

ระดับดี

จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ
ผลงาน : บ่อน้ำร่วมแบ่งปัน “ระบบน้ำเพื่อการเกษตรยั่งยืน”

ผู้ประสานงาน

- 2.1 ชื่อ-นามสกุล นายปรีชา น้าคำ.....
ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่ละออ.....
สำนัก/กอง สำนักพัฒนา.....
โทรศัพท์มือถือ 081-139-9484..... e-mail Preechabestsy@gmail.com.....
- 2.2 ชื่อ-นามสกุล ว่าที่ร.ต.หญิงรัตติกาล พันธรักษ์เดชา.....
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการจัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ.....
สำนัก/กอง สำนักพัฒนา.....
เบอร์โทรศัพท์..... 053-328476-8 ต่อ 2305..... เบอร์โทรสาร..... -.....
โทรศัพท์มือถือ 082-1884413..... e-mail rattikanchumpukaew@gmail.com.....
- 2.3 ชื่อ-นามสกุล นายกิตติพงศ์ รพีบุญญานนท์.....
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่ละออ.....
สำนัก/กอง สำนักพัฒนา.....
โทรศัพท์มือถือ 06-2251-2481..... e-mail -.....

มิติที่ 2: การทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

2. การส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือผลงาน

2.1 ที่มาหรือความสำคัญของสภาพปัญหา วัตถุประสงค์

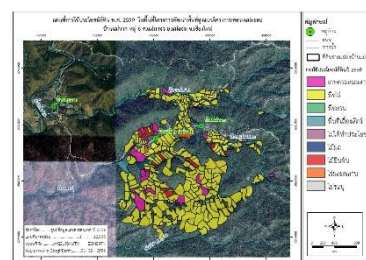
ชุมชนบ้านแม่วาก หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ณาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรทั้งหมด 327 คน 102 ครัวเรือน ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร โดยส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวในช่วงฤดูฝนเป็นหลัก มีพื้นที่ในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 1,506.54 ไร่ แต่ประสบปัญหาขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งของทุกปี รวมทั้ง ยังขาดหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะเข้ามาสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการของชุมชน กระทั่ง ปี 2557 สวพส. โดยโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่เมะลอ ร่วมกับชุมชนบ้านแม่วาก และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณาจร ได้จัดทำแผนชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ทบทวนปัญหาความต้องการของชุมชน วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ และกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน พบว่า **ชุมชนไม่มีแหล่งต้นน้ำของตนเอง ไม่สามารถปลูกพืชทางเลือกอื่นนอกจากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์** จึงต้องการพัฒนาแหล่งน้ำบนพื้นที่ “สันตอยยาว” ในเนื้อที่กว่า 600 ไร่ ซึ่งชุมชนไม่สามารถจัดการและแก้ไขปัญหาได้เพียงลำพัง

สวพส. นำความความต้องการของชุมชนบ้านแม่วาก มาวางแผนและจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบ้านแม่วาก มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างกระบวนการวางแผนร่วมกับชุมชนในการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (2) วางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีความยั่งยืน และ (3) ปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้ ได้กำหนดเป้าหมายและทิศทางเพื่อให้ชุมชนมีโอกาสสานพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วน สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม ช่วยสร้างความตระหนักให้ชุมชนร่วมสร้างคุณค่าในอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดก่อกำเนิดต้นน้ำลำธารให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ต่อยอดสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

2.2 รูปแบบหรือขั้นตอนหรือวิธีการที่ใช้ในการดำเนินโครงการหรือผลงานในพื้นที่ ตั้งแต่การริเริ่มไปจนถึงการกำหนดแนวทางและดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาหรือการพัฒนา

1. **การจัดทำแผนชุมชน** สวพส.ร่วมกับผู้นำชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณาจร จัดทำแผนชุมชน รับฟังความคิดเห็นของชุมชน โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาสำคัญของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน **และความต้องการของชุมชนที่แท้จริง** ประเมินศักยภาพของชุมชน โอกาส ภัยคุกคาม จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดต่าง ๆ

2. **การจัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลง** สวพส.ร่วมกับชุมชนบ้านแม่วาก สํารวจข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน โดยสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนในการสำรวจจัดทำฐานข้อมูลของชุมชน ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลงของเกษตรกร จัดทำขอบเขตพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ทำกิน (Zoning) กระบวนการเก็บข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในด้านการวางแผนตามความต้องการของชุมชน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านอาชีพเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงขับเคลื่อนการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักวิชาการ **โดยใช้เครื่องมือ GPS ให้เกษตรกรเดินรอบแปลงที่ทำกินของตนเอง และบันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่และตรวจเช็คความถูกต้อง แบ่งปันการใช้ข้อมูลร่วมกันในชุมชน เกิดเป็นแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลงของเกษตรกรบ้านแม่วากขึ้น** ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ชุมชนและหน่วยงานเห็นภาพบริบทชุมชนร่วมกัน เกิดการร่วมวิเคราะห์ และวางแผนในการพัฒนาได้ตรงกับปัญหาที่แท้จริง

3. การจัดทำแผนบูรณาการ สวพส.ร่วมคิดวิเคราะห์ ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ จัดทำแผนการพัฒนาร่วมกับชุมชนและหน่วยงานบูรณาการ พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นอันดับที่ 1 ชุมชนจะได้มีน้ำในการผลิตพืช ทางเลือกในการทำอาชีพการเกษตรมากขึ้น พร้อมทั้งกำหนดเป้าหมายร่วมกัน คือ (1) สร้างรายได้รายวัน ราย เดือน รายปี (2) ปลูกพืชที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (3) สร้างพื้นที่สีเขียวในแปลงเกษตรและพื้นที่ป่าของชุมชน (4) สร้างป่าสร้างรายได้ (5) ลดปัญหาหมอกควัน

4. การถอดบทเรียน สวพส. ถอดบทเรียนร่วมกับหน่วยงาน ชุมชน และวางแผนเป็นรายไตรมาส เพื่อปรับ แนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การสนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติงาน สวพส. สนับสนุนเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่ งบประมาณในการดำเนินงาน เครื่องมือแผนที่ต่าง ๆ ที่ใช้ในการวางแผนการพัฒนา และเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงาน ระหว่างชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ

2.3 บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการหรือผลงานในพื้นที่

การขับเคลื่อนการดำเนินโครงการในพื้นที่ แต่ละภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระยะของการ ดำเนินงานตั้งแต่เริ่มแรก จนถึงปัจจุบัน โดยมี สวพส. เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานและปฏิบัติงานใน พื้นที่ กล่าวคือ

ระยะบุกเบิก ปี พ.ศ. 2557 ข้อมูลจากแผนชุมชน ที่จัดทำร่วมกับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ พบว่า **ชุมชนไม่มีแหล่งต้นน้ำของตนเอง ไม่สามารถปลูกพืชทางเลือกอื่นนอกจากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์** จึงต้องการพัฒนาแหล่งน้ำบนพื้นที่ “สันตอยยาว” ในเนื้อที่กว่า 600 ไร่

ระยะแสวงหาความร่วมมือ ปี พ.ศ. 2558 ประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันวางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำให้แก่ชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลง วิเคราะห์และกำหนด เป้าหมายแหล่งน้ำชุมชนร่วมกันบนพื้นที่ “สันตอยยาว” เป็นเนื้อที่กว่า 600 ไร่ ทำให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 1 สำรวจ ออกแบบ และวางแผนการจัดทำระบบน้ำเพื่อ การเกษตรตามหลักวิชาการได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่และตรงตามความต้องการของชุมชน

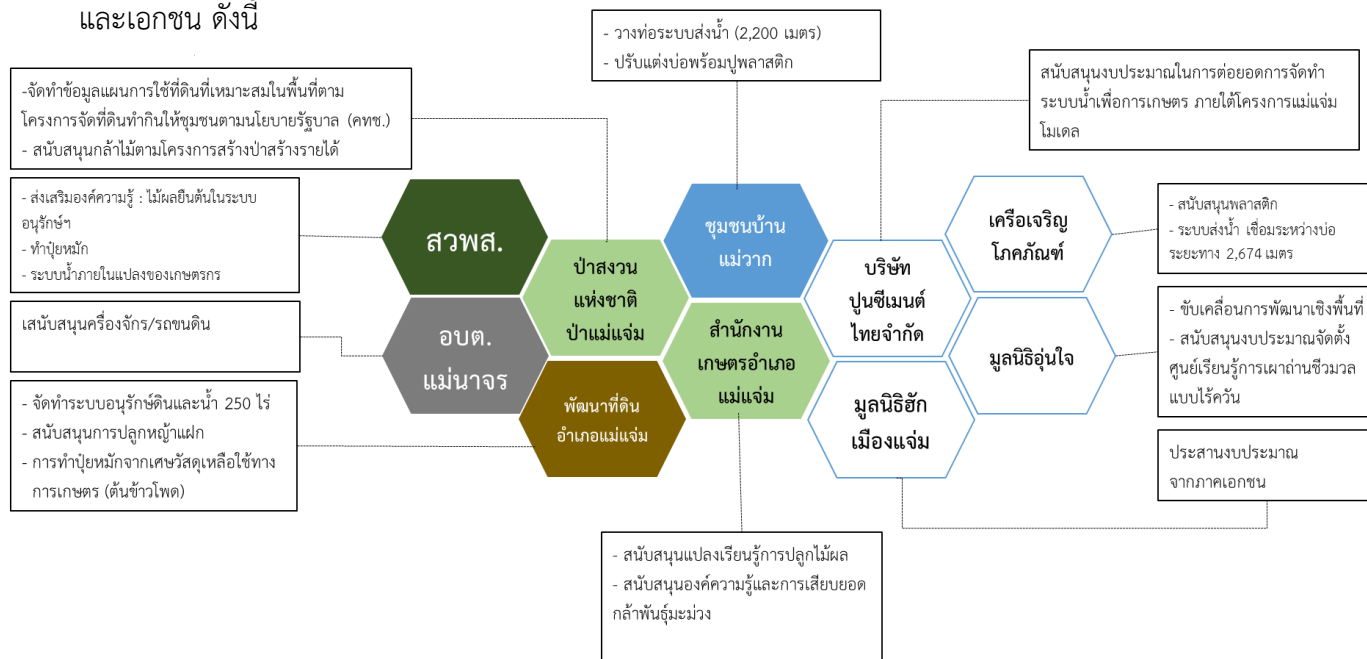
ระยะสานพลังประชารัฐ ปี พ.ศ. 2559-2562 ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ร่วมมี บทบาทในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ปี พ.ศ.2559 การสร้างฝายชะลอน้ำและระบบส่งน้ำระยะทาง 3,650 เมตร โดย สวพส. และพัฒนา ที่ดินอำเภอแม่แจ่ม สนับสนุนระบบส่งน้ำจากฝายชะลอน้ำ อุทยานแห่งชาติอินทนนท์ สนับสนุนการจัดทำฝายน้ำ ต้นน้ำ ชุมชนบ้านแม่วาก ระดมแรงงานพลังชุมชนทำฝายชะลอน้ำและวางระบบส่งน้ำจากฝายต้นน้ำ

2. ปี พ.ศ. 2560 การสร้างระบบส่งน้ำ ระยะทาง 2,200 เมตร ชุดบ่อพวงรองพลาสติก LDPE ขนาด 20 x 30 x 3 เมตร จำนวน 1 บ่อ และปลูกไม้ผลบนเนื้อที่ 243 ไร่ โดย สวพส.ดำเนินการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ สำหรับปลูกไม้ผลในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น มะม่วง อาโวคาโด เงาะ มะขามยักษ์ ฝรั่งหอม ฯลฯ การทำ ปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ผู้เชี่ยวชาญด้านไม้ผลและกล้าไม้ในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ สวพส. ร่วมกับเครื่องจักรไถกลบตubble ดำเนินการสนับสนุนงบประมาณการทำระบบส่งน้ำระยะทาง 2,200 เมตร องค์การ บริหารส่วนตำบลแม่มาจร สนับสนุนเครื่องจักรและรถขนดินออกจากพื้นที่ ชุมชนบ้านแม่วากมีส่วนร่วมในการ วางระบบท่อส่งน้ำและปรับแต่งบ่อพร้อมปูพลาสติก พัฒนาที่ดินอำเภอแม่แจ่ม สนับสนุนจัดทำระบบอนุรักษ์ดิน และน้ำในพื้นที่จำนวน 250 ไร่ และการปลูกหญ้าแฝกตามแนวชั้นบันไดดินเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเพื่อ เพิ่มความชุ่มชื้นในดิน การทำปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร (ต้นข้าวโพด) ร่วมกับ สวพส. องค์การ

บริหารส่วนตำบลแม่นาจร และมูลนิธิอีกเมืองแจ่ม ประสานงานงบประมาณจากภาคเอกชน และเชื่อมโยงงานเครือข่ายแม่แจ่มโมเดล

3. ปี พ.ศ. 2561-2562 การพัฒนาระบบกระจายน้ำ ระยะทาง 4,874 เมตร เชื่อมระหว่างบ่อ และชุดบ่อ พวงรองพลาสติก LDPE ขนาด 10 x 10 x 3 เมตร จำนวน 6 บ่อ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ดังนี้

2.4 การถ่ายทอดความรู้ เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดจากการร่วมดำเนินงานทุกภาคส่วน ผ่านกิจกรรมสำคัญๆ คือ **การใช้แผนที่ในการวางแผนการพัฒนาร่วมกัน (one map)** ที่ช่วยสร้างความเข้าใจ ร่วมตกลงวางแผนและตัดสินใจ ชุมชนรับทราบข้อมูลที่แท้จริง ทำให้ลดความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน การพัฒนาผู้นำด้านทักษะและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการด้านการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชน การถอดบทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา ร่วมกับผู้แทนหน่วยงานต่างๆ โดยชุมชนแม่แจ่มได้รับการยกย่องว่าเป็น “หมู่บ้านเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ” ให้กับชุมชนรอบข้างเข้ามาเรียนรู้

มิติที่ 3: การบรรลุผลสำเร็จ

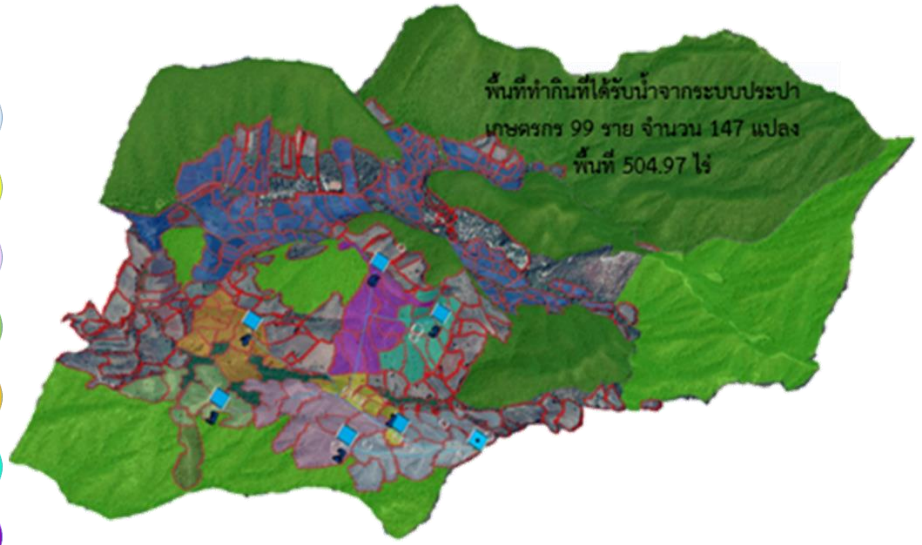
3. การสรุปบทเรียนความสำเร็จหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการบรรลุเป้าหมาย

3.1 สรุปผลสำเร็จเชิงประจักษ์ ที่ส่งผลต่อองค์กรและชุมชน สังคม และประเทศ

1. ชุมชนบ้านแม่แจ่มมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จำนวน 7 บ่อ ปริมาณน้ำทั้งหมด 3,600 ลบ.ม พื้นที่ได้รับประโยชน์ 624.42 ไร่ เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์ 66 จำนวน ราย 72 แปลง
2. มีแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ เกิดรูปแบบการดำเนินงาน “แม่แจ่มโมเดล” เพื่อดำเนินการต่อยอดการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้มีความยั่งยืน
3. เกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวกลายเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกไม้ผสมผสาน ไม้ผลไม่มีค่า 58 ชนิดเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า ในพื้นที่ป่าชุมชน

พื้นที่ได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร
เกษตรกร 66 ราย จำนวน 72 แปลง พื้นที่ 624.42 ไร่

- 1 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวงใหญ่
เกษตรกร 10 ราย จำนวน 10 แปลง พื้นที่ 127.41 ไร่
- 2 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 1
เกษตรกร 8 ราย จำนวน 8 แปลง พื้นที่ 53.38 ไร่
- 3 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 2
เกษตรกร 6 ราย จำนวน 8 แปลง พื้นที่ 106.11 ไร่
- 4 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 3
เกษตรกร 6 ราย จำนวน 8 แปลง พื้นที่ 89.75 ไร่
- 5 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 4
เกษตรกร 14 ราย จำนวน 14 แปลง พื้นที่ 80.79 ไร่
- 6 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 5
เกษตรกร 10 ราย จำนวน 11 แปลง พื้นที่ 65.36 ไร่
- 7 พื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อพวง 6
เกษตรกร 12 ราย จำนวน 12 แปลง พื้นที่ 101.62 ไร่

3.2 ผลสำเร็จ ของโครงการที่สามารถนำไปเป็นต้นแบบ หรือปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินโครงการจนเป็นผลสำเร็จ

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางแดงใน
ได้รับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2563
ประเภทสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Change)

ระดับดี

จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ

ผลงาน : ปางแดงใน “จากภูเขาสีทองสู่ภูเขาสีเขียว”

ผู้ประสานงาน

3.1 ชื่อ-นามสกุล นายอดิเรก อินตะฟองคำ

ตำแหน่ง ..นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา5

สำนัก/กอง ..สำนักพัฒนา

โทรศัพท์มือถือ ...089-262-9155..... e-mail .aoodcy@hotmail.com

3.2 ชื่อ-นามสกุล นางสาวจิราภา บังอิหล้า

ตำแหน่ง ..เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางแดงใน

สำนัก/กอง ..สำนักพัฒนา

โทรศัพท์มือถือ ...089-438-4503..... e-mail .jirapa_b@hotmail.com

3.3 ชื่อ-นามสกุล นายประสงค์ แซ่แต้

ตำแหน่ง ..เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางแดงใน

สำนัก/กอง ..สำนักพัฒนา

โทรศัพท์มือถือ ...080-6809346..... e-mail .xaab_bg@hotmail.com

มิติที่ 2: การทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

2. การส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือผลงาน

2.1 ที่มาหรือความสำคัญของสภาพปัญหา วัตถุประสงค์

ชุมชนบ้านปางแดงใน หมู่ 9 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 62 ครัวเรือน 307 ราย ไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ เนื่องจากเป็นหย่อมบ้านบริวารของหมู่บ้านหลัก (บ้านทุ่งหลุก) อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ 76 กิโลเมตร มีระดับความสูงตั้งแต่ 500-900 เมตร จากน้ำทะเลปานกลาง เป็นพื้นที่ดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางแดงใน ชาวบ้านเป็นชนเผ่าคารอั้ง หรือ ปะหล่อง จากอดีตที่ลี้ภัยสงครามมาจากประเทศพม่า มาอาศัยอยู่บริเวณดอยอย่างขางและได้ย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพ ซื่อที่ดินด้วยเงิน 2,000 บาท เพื่อจัดตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้านปางแดงใน ตั้งแต่ปี 2527

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านปางแดงในขณะนั้น **ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐ** เพราะเป็นชนเผ่าที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก และยังไม่ได้รับรองสถานะจากหน่วยงานของรัฐ ชาวบ้านปางแดงในต้องพิสูจน์สัญชาติไทยในการทำบัตรประชาชน ด้วยการแจ้งกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐว่าตนเองเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงเพื่อให้สามารถทำบัตรได้ **ขาดปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีพ** เช่น น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ไฟฟ้า เส้นทางคมนาคม เป็นต้น พื้นที่ทางการเกษตรมีลักษณะเป็นที่ดอนอาศัยน้ำฝน ทำให้ประสบปัญหาความแห้งแล้ง คุณภาพดินเลวจากการแผ้วถาง เผาป่า เพื่อปลูกข้าวและงา เป็นวงกว้าง ต่อมาหมื่นนายทุนเข้ามาส่งเสริมการปลูกข้าวโพดแบบพันธะสัญญา ชาวบ้านจึงยึดอาชีพการปลูกข้าวโพดเป็นหลัก เพราะ**ขาดความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ** และเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลผลิตในปริมาณมากตามความเชื่อ ชาวบ้านเริ่มมีการบุกเบิกพื้นที่ป่า รวม 907.79 ไร่ เพื่อปลูกข้าวโพดทั้งหมด 100% มีการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช และเผาต้นข้าวโพดเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูก ชาวบ้านมีหนี้สินสะสมจากการทำสินเชื่อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารเคมีจากนายทุนเพื่ออมลงทุน และซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน มี**ภาระหนี้สินนอกระบบ**ทั้งชุมชนรวมสูงถึง 3,142,200 บาท

ปี 2549 สวพส. เริ่มเข้าดำเนินงานโครงการฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพจากการส่งเสริมพืชทางเลือกที่เหมาะสมกับพื้นที่ 2. นำความรู้นวัตกรรมงานวิจัยไปใช้ปรับระบบเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. ส่งเสริมกลไกความเข้มแข็งทางสังคมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างบูรณาการตามแผนแม่บทโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

2.2 รูปแบบหรือขั้นตอนหรือวิธีการที่ใช้ในการดำเนินโครงการหรือผลงานในพื้นที่ ตั้งแต่การริเริ่ม ไปจนถึงการกำหนดแนวทางและดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาหรือการพัฒนา

ดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและยั่งยืน ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และประสานภาคีความร่วมมือทุกระดับ ดังนี้

1) **การสร้างความรู้ความเข้าใจและความไว้วางใจให้กับผู้นำและคนในชุมชน** ในอดีตชนเผ่าคารอั้งในชุมชนบ้านปางแดงในไม่เป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก มีสถานะอยู่ชายขอบของสังคม มักถูกเหยียดชาติพันธุ์และเลือกปฏิบัติ ส่งผลให้คนในชุมชนมีความหวาดระแวงไม่เชื่อใจผู้อื่น แต่จะเชื่อฟังผู้นำชุมชนเพียงคนเดียวเท่านั้น การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ ในระยะแรกจึงเต็มไปด้วยความยากลำบาก ต้องใช้วิธีเข้าไปฝังตัวอยู่ในชุมชน เพื่อทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้นำทางการ ผู้นำจิตวิญญาณ และผู้อาวุโสของชุมชนด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เสมือนสมาชิกในครอบครัว สนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ นำมาซึ่งความไว้วางใจ เชื่อมั่น และการยอมรับจากผู้นำและคนในชุมชน

2) **การจัดทำแผนชุมชน** ร่วมกับคนในชุมชนและหน่วยงานร่วมบูรณาการ วิเคราะห์พื้นที่ที่ชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา แล้วนำข้อมูลจากการวิเคราะห์คืนให้ชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนร่วมกันจัดทำและประชาคมแผนชุมชน ด้วยความร่วมมือของเกษตรกร องค์กรบริหารส่วนตำบลเชียงดาว เจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ รวมทั้ง นักพัฒนาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดทำแผนชุมชน สวพส. ครอบคลุมมิติ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการแก้ปัญหาของพื้นที่ และให้หน่วยงานร่วมบูรณาการใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาให้การสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และการปฏิบัติงาน

3) การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการปลูกพืชทางเลือกใหม่ เพื่อสร้างผลตอบแทนให้เกษตรกรได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยการใช้อำนาจรัฐโครงการหลวงควบคู่กับการใช้ข้อมูลสารสนเทศจากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลง มาวิเคราะห์ความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะเริ่มต้น (ปี 2550-2553) เพิ่มประสิทธิภาพการปลูกพืชชนิดเดิมแบบไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมโดยปรับการปลูกข้าวโพดแบบไม่ไถพรวน ไม่เผา และปลูกร่วมกับพืชตระกูลถั่วในพื้นที่ปลูกแปลงเดียวกัน โดยนักวิจัย สวพส. “วิจัยการปลูกข้าวโพดเมล็ดถั่วแบบไม่เผา” โดยใช้พื้นที่ของเกษตรกรในชุมชนเป็นพื้นที่วิจัยร่วมกับเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ เพื่อศึกษา สรุปขั้นตอนการวิจัย และผลลัพธ์ต่างๆ เช่น การพังทลายของหน้าดินที่ลดลง และดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น แล้วนำเสนอผลลัพธ์จากงานวิจัยแก่ชุมชนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์รวมทั้งนำเสนอผลงานวิจัยเผยแพร่ ตีพิมพ์และขยายผลการนำความรู้ไปปรับใช้ในพื้นที่สูงอื่นๆ ต่อไป

ระยะปรับตัว (ปี 2554-2558) ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกพืชทางเลือกที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสร้างผลตอบแทนให้กับเกษตรกรทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ดังนี้

- ปี 2554 สวพส. นำเทคโนโลยี GIS จับพิกัดสำรวจพื้นที่ร่วมกับชุมชน หน่วยงานป่าไม้ และอุทยานแห่งชาติศรีลานนา เพื่อจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลง ทำให้ทราบข้อมูลเกษตรกรและขอบเขตพื้นที่ ระหว่างพื้นที่เพาะปลูกกับพื้นที่ทำช้อนอุทยาน รวมถึงสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกร เกี่ยวกับการนำข้อมูลจากแผนที่ดินรายแปลง ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนพื้นที่เพาะปลูก และการจัด Zoning เพื่อป้องกันการบุกรุกป่า

- ปี 2555 สวพส. ถ่ายทอดทอดองค์ความรู้และส่งเสริมพืชใหม่ ซึ่งเป็นพืชระยะสั้น เช่น ผักในโรงเรือน และไม้ผลระยะยาว เช่น มะม่วง โดยให้ข้อมูลปัจจุบันตามแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลงของเกษตรกรแต่ละราย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ชนิดพืชที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และความต้องการของตลาด ก่อนตัดสินใจวางแผนการปลูกต่อไป

- ปี 2556 สวพส. ขยายผลรูปแบบการดำเนินงานที่สำเร็จร่วมกับผู้นำชุมชน ไปยัง 4 ชุมชนใกล้เคียง ได้แก่ บ้านแม่จอน หัวยง บ้านท่าซี้เหล็ก และบ้านผาถาย ตามลำดับ รวมทั้งจัดประชุมคณะทำงานระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อติดตามการดำเนินงานและแก้ปัญหาร่วมกัน โดยมีผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ นักวิชาการรายสาขาจาก สวพส. ติดตามประเมินผลงานและนิเทศงานในพื้นที่ เพื่อให้ข้อเสนอแนะร่วมกันในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

ระยะพัฒนา (ปี 2559-ปัจจุบัน) ยกกระดับการพัฒนาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ เรื่อง “การปรับระบบการปลูกพืชที่ยั่งยืน” โดยการสร้างเกษตรกรผู้นำ ยกระดับสถาบันเกษตรกรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

- ปี 2559 จัดตั้งกลุ่มเตรียมสหกรณ์เพื่อบริหารจัดการการผลิตทางเกษตร โดยมีเจ้าหน้าที่คอยปรึกษาให้คำแนะนำ ส่งเสริมและต่อยอดอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น โสมสเดย์ งานหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น และการเสริมศักยภาพผู้นำเกษตรกรเพิ่มเติมองค์ความรู้ และทักษะประสบการณ์ด้านการเกษตรทั้งในและต่างประเทศ

- ปี 2560 - ปัจจุบัน ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่อย่างใกล้ชิด สร้างเครือข่ายภาคประชารัฐ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์สำคัญทุกระดับ

4) การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บนพื้นฐานการใช้ข้อมูลสารสนเทศ จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินรายแปลง วางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ

5) การสนับสนุนกิจกรรมความเข้มแข็งของชุมชน ให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มด้านอาชีพ กลุ่มด้านสังคม และกลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง

2.3 บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการหรือผลงานในพื้นที่

สวพส. เป็นผู้ดำเนินงานหลัก ปฏิบัติงานและประสานความร่วมมือรอบทิศทางกับชาวบ้านและหน่วยงานร่วมบูรณาการ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น และการยอมรับจากชุมชน และหน่วยงานร่วมบูรณาการทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมถึงกำกับติดตามการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้รับบริการและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ดังนี้

กลุ่มผู้รับบริการ ได้แก่ เกษตรกรในชุมชนที่ร่วมเป็นผู้ช่วยนักวิจัย ในกรณีวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับนักวิจัยของ สวพส. โดยใช้แปลงของเกษตรกรเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการที่มีชีวิต สร้างองค์ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้จริงในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ สวพส. หน่วยงานบูรณาการภายใต้แผนแม่บทโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 20 หน่วยงาน 6 กระทรวง มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณ และบุคลากร ตามภารกิจ ร่วมผลักดันและขับเคลื่อนการดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จ โดยดำเนินงานภายใต้แผนแม่บทโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2560 – 2565) นอกจากนี้ มีหน่วยงานระดับจังหวัดและท้องถิ่น ในรูปแบบคณะกรรมการ ได้แก่ (1) คณะกรรมการระดับจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรม และติดตามประเมินผล (2) คณะกรรมการระดับพื้นที่ มีนายอำเภอเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานในระดับพื้นที่และร่วมแสดงความคิดเห็นในแนวทางการปฏิบัติงาน

2.4 การถ่ายทอดความรู้ เพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1) **การพัฒนาองค์ความรู้** เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน สร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมกับภูมิสังคม มีการพัฒนาความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ สวพส. กับเกษตรกร มีการนำผลสำเร็จจากการดำเนินงานมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเครือข่ายเกษตรกร

2) **เพิ่มพูนความรู้และสร้างผู้นำ** ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้นำชุมชนหรือผู้นำเกษตรกร โดยจัดให้มีการเรียนรู้งานต้นแบบในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้ และพัฒนาผู้นำเกษตรกร (Smart Farmer) ให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ สวพส. และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อไป

3) **สร้างแหล่งเรียนรู้ พัฒนาชุมชนต้นแบบ** ด้านการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ต้นแบบหมู่บ้านลดการเผา และการพัฒนาทางเลือกแบบโครงการหลวง โดยมีเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เป็นวิทยากร มีหลายหน่วยงานมาศึกษาดูงาน เช่น (1) คณะนักศึกษาปริญญาโท AIM ประเทศฟิลิปปินส์ ศึกษาดูงานด้านการส่งเสริมอาชีพควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) นักวิชาการและนักวิจัยนานาชาติ 36 ประเทศ ที่เข้าร่วม International Conference on Rising to the Challenge of Sustainable Development Goals (SDGs) through Sustainable Highland Development: The Royal Project Model ศึกษาการนำองค์ความรู้โครงการหลวงไปขยายผล (3) เกษตรกร 135 ราย จาก 7 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ศึกษาดูงานหมู่บ้านปลอดการเผา เป็นต้น

มิติที่ 3: การบรรลุผลสำเร็จ

3. การสรุปบทเรียนความสำเร็จหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการบรรลุเป้าหมาย

3.1 สรุปผลสำเร็จเชิงประจักษ์ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์กรและชุมชน สังคม และประเทศ

1) **การสร้างผลตอบแทนให้กับเกษตรกรได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน** เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 2549-2562 เกษตรกรที่เข้าโครงการมีรายได้รวม 72.97 ล้านบาท โดยมีแนวโน้มว่ารายได้จากพืชทางเลือกจะเพิ่มขึ้น และจากพืชไร่ (ข้าวโพด) จะลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การปรับระบบการปลูกพืชของเกษตรกร สามารถลดหนี้สินทั้งหมดของทุกครัวเรือนได้ตั้งแต่ ปี 2555 ปัจจุบันชุมชนบ้านปางแดงในไม่มีครอบครัวใดมีหนี้สิน (เอกสารแนบ 1)

2) **ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดด้วยการปรับระบบการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม** พื้นที่การเกษตรบ้านปางแดงในได้รับการปรับระบบการเกษตรทั้งหมด 907.79 ไร่ รวม 164 แปลง ให้เป็นพื้นที่ปลูกพืชทางเลือกใหม่ รวม 752 ไร่ คิดเป็น 82.77% ขณะที่พื้นที่ปลูกข้าวโพดลดเหลือเพียง 156.5 ไร่ คิดเป็น 17.23% ของพื้นที่การเกษตร ทำให้ชุมชนบ้านปางแดงในไม่มีปัญหาการเผา 100% โดยได้รางวัล “ต้นแบบหมู่บ้านปลอดการเผา” จากกรมควบคุมมลพิษ เมื่อปี 2555

3) **ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การปรับระบบการปลูกพืชที่ยั่งยืน** มีเกษตรกรผู้นำ 15 ราย ที่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับระบบเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีแปลงเรียนรู้การปรับระบบการปลูกพืชของเกษตรกร จำนวน 2 แปลง และขยายสู่หมู่บ้านเครือข่าย 2 ชุมชน (แม่จอน และผาตาย) เกิดการรวมกลุ่มสถาบันเกษตรกรเป็นนิติบุคคล ปัจจุบัน บ้านปางแดงในมีกลุ่มที่สามารถขับเคลื่อนและบริหารจัดการกลุ่มด้วยตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน รวม 6 กลุ่ม ได้แก่ วิชาสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมย้อม

สี่ธรรมชาติบ้านปางแดงโน วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเตรียมสหกรณ์บ้านปางแดงโน กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มท่องเที่ยว

4) การกำหนด“กฎระเบียบ ข้อบังคับและบทลงโทษด้านสิ่งแวดล้อม” ของชุมชน จากกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชน เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าเพิ่ม จำกัดพื้นที่การทำเกษตรในขอบเขตที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมป่าไม้ ซึ่งอนุรักษ์พื้นที่ป่าได้มากถึง 2,406.94 ไร่ ทำฝายชะลอน้ำและจัดทำแนวกันไฟรอบแนวเขตป่าและชุมชน ร่วมกับสถาบันพัฒนาที่ดินที่ให้การสนับสนุนการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยทำแนวคันคูรับน้ำรอบขอบเขา (Contour) การปลูกหญ้าแฝก รวมถึงการสนับสนุนกล้าไม้ผลยืนต้นให้กับเกษตรกร ทำปุ๋ยหมักแบบไม่กลับกอง ได้ปริมาณ 15 ตันต่อปี และมีการจัดทำแนวคันบุ่ยจากเศษถั่ว ไนแปลงปลูกพืชของเกษตรกรเพื่อลดการเผาสามารถลดปัญหาหมอกควันในพื้นที่ได้ จากรายงานระบบติดตามจุดความร้อน (Hot Spot) ดาวเทียมของกรมป่าไม้ ปี 2562 ในพื้นที่อำเภอเชียงดาว จำนวน 208 จุด พบจุดความร้อนในพื้นที่บ้านปางแดงโนเพียง 1 จุด ลดการเผาเศษตอซังข้าวโพด การพังทลายของหน้าดินลดลง และดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

5) การขยายผลสู่หมู่บ้านเครือข่าย นำนวัตกรรมจากงานวิจัยปรับวิธีการปลูกข้าวโพดเหลืองด้วยพืชตระกูลถั่ว ขยายงานสู่หมู่บ้านเครือข่าย 4 ชุมชน ทำให้ในพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวโพดลดลงถึง 81.19% และเป็นต้นแบบการแก้ไขปัญหการปลูกข้าวโพดในพื้นที่สูงอื่นๆ เช่น พื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน ที่สามารถลดการเผา และแก้ไขปัญหหมอกควันในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นงบประมาณประจำปีตามแผนชุมชน เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ระบบน้ำประปาบาดาล จากกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ในปีงบประมาณ 2550 อาคารบังคับน้ำและระบบท่อส่งน้ำ จากกรมชลประทาน ปีงบประมาณ 2553 ถนนคอนกรีตเสริมใยเหล็กภายในชุมชน จากองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว ในปีงบประมาณ 2553 2559 และ 2561 ระบบไฟฟ้า จากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ปีงบประมาณ 2554

3.2 ผลสำเร็จ ของโครงการที่สามารถนำไปเป็นต้นแบบ หรือปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินโครงการจนเป็นผลสำเร็จ

